

THE PANORAMA OF A POLYPHONIC REALITY, THE ANALYSIS OF AN *ADDENDA* IN LIVIUS CIOCÂRLIE'S DIARY „CU DINȚII DE LÂNĂ. JURNAL 1978-1983

Elena MATEIU (MANOLE)

University of Bucharest

Abstract: The reality of our literary world is that a considerable number of Romanian writers read and analyzed the tracking from their surveillance files made by the communist Security. Acceptance of this case and the consequent impact on the life and work of this writers is still a very interesting case. Regarding the case of Livius Ciocârlie, the experience as a reader of his own surveillance files, lead him to a double reaction: first he published a (self) analysis newspaper article and then he attached some document-filles in a published diary. We are interested in what are the criteria used for choosing only 13 pages out of 1000 found in those three documents held at CNSAS. Also, through this strategy of putting an Addenda at the end of the diary „Cu dinții de lână”, we identified a new strategy: giving multiple voices to the same reality, making a panorama from the real life documented by strangers.

Keywords: CNSAS, diary, Livius Ciocârlie, the communist Security, reality.

Impactul lecturii dosarului de urmărire de la Securitate asupra persoanelor urmărite este o temă de cercetare cu date recente, care încă suscită interes. În cazul lui Livius Ciocârlie, scriitor român supravegheat în perioada 1966-1989, dosarul a fost deschis „datorită relației apropiate cu lectorul francez Pierre Morel, suspect de a fi folosit de ambasada franceză în culegerea de informații”(ACNSAS:1).

Ne interează în primul rând motivația acestuia de a-și cere dosarul și a-l citi, pentru a compara astfel, orizontul de așteptare cu experiența în sine. În al doilea rând, urmărim filele din dosare anexate în jurnalul publicat în 2008 și mai ales motivația autorului de a le prezenta cititorilor, precum și criteriul de selecție.

Pentru cea dintâi, motivația, există o justificare a autorului. A cerut CNSAS-ului accesul la dosare încurajat de Bujor Nedelcovici, cel care a jucat mai mult rolul unui stimul, al unui factor de convingere prin apelul la principii de ordin moral (afirmația scriitorului: „dacă românii nu vor să-și cunoască trecutul ascuns, au ceea ce merită” în revista 22, nr.906, 2007). Ciocârlie mărturisește că a plecat de la început cu gândul că nu va găsi ceva important în dosare și că va face o mai mare tevdatură decât ar fi trebuit. Imediat după primirea acceptului de vizionare, după contactul cu documentele, efectul a fost altul. Scriitorul a trecut printr-un proces complex, de la stări de confuzie, nedumerire, jenă, la uimire naivă datorată contrastului dintre acțiunile întreprinse, în viața pe care el și-o trăise conform viziunii proprii, și ceea ce sistemul bănuise că el ar fi putut face. Așadar, Livius Ciocârlie decide să nu lase o parte din propriul trecut ascuns, să-și îndeplinească poate și o îndatorire civică, consultă documentele și constată că acestea au denaturat, au reordonat părți ale vieții sale, acordându-i-se o mai mare importanță decât ar fi fost cazul.

Lectura dosarului a avut urmări în plan cultural. Scriitorul bănățean va publica o reacție „la cald”, în vara lui 2007, un articol numit „Dosarul” care nu doar reușește să rezume cele 1000 de file, dar oferă și interpretări sau face comentarii pertinente, paradoxal pentru gradul de implicare afectivă ce l-ar fi putut influența în a-și schimba tonul, în a fi un moralizator, un judecător. Rezumatul lecturării documentelor ni-l oferă cu fină ironie și autoironie: «Am intrat în atenția lor în 1966. Se efectuează „investigații” pentru a se stabili ce legături am. Ei bine, sunt un om cu multă energie(!), nestăpânit de vicii, cam retras și cam

„meditator”. Nu mă interesează decât studiul. Nu sunt membru de partid și nici UTM-ist n-am fost.(...)În apatia asta, anul următor, după ce mă mutasem la Universitate, brusc se ia hotărârea să se instaleze mijlocul "T" acasă și în cabinetul de la facultate, unde se adaugă și mijlocul "video" și unde urma să se efectueze o percheziție, ocazie cu care să se ia și probe de scris. Bineînțeles, aveam să fiu filat. Și, pentru că trebuia să port un nume, aveam să fiu "Filologul", înainte de a deveni "Textualistul" și, în sfârșit, "Scriitorul.”)(Ciocârlie: 2007)

În continuare scriitorul se decide să anexeze într-un jurnal intim din perioada 1978-1983 documente din dosarele de urmărire, carte apărută în 2008. Ne vom opri asupra inițiativei scriitorului de a adăuga o Addenda la „Cu dinții de lână. Jurnal 1978-1983” intitulată: „Fragmente din DOSAR” și vom încerca să stabilim criteriul folosit pentru a alege doar acele pagini-document. Din cele aproximativ 1000 de file de dosar el a selectat doar 13. Ceea ce surprinde de la început e că autorul nu alege să le ordoneze nici cronologic și nici tematic. Concluzia ar fi aceea că el anexează aceste copii ale materialelor primite de la CNSAS pe criteriul diversității acțiunilor întreprinse de Securitate. În final, scopul este panoramarea vieții cotidiene și culturale de-a lungul a două decenii, surprinse în mod subiectiv de scriitor în pagini de jurnal, și tot astfel și de informatorii sau supraveghetorii scriitorului.

Addenda la „Cu dinții de lână” cuprinde file extrase întocmai din dosar, fie că sunt înregistrări ale unor discuții, convorbiri telefonice, interceptări, note informative ori de analiză. Subtitlul acestei părți finale a jurnalului face referire la cele trei nume stabilite la filaj pentru identitatea scriitorului: „Filologul”, „Textualistul”, „Scriitorul”. Ciocârlie nu explică nici în jurnalul de mai târziu și nici în articolul de analiză motivul alegerii acestora și, mai ales, de ce ele se schimbă în dosar. Primul, „Filologul”, îl primește la deschiderea dosarului, stabilit probabil după domeniul în care se încadrează „problema” cauzată de scriitor și anturajul său, cel de „Artă – cultură”. Pe măsură ce ținerea sub observație continuă, Securitatea îi schimbă numele în „Textualistul”. Justificarea poate fi extrasă din notele informative și de analiză care îl prezintă pe Ciocârlie ca un autor „preocupat de literatură, prețuind foarte mult noua literatură franceză („nouveau roman”, „onirism”), o literatură gratuită, nerealistă, estetizantă și fără substrat social”(ACNSAS: 59). Ultimul nume de cod, „Scriitorul”, apare o dată cu publicarea succesivă a romanelor nonficționale „Un burgtheater provincial” și „Clopotul scufundat” care primesc atât de multe recenzii pozitive încât devine evidentă fixarea definitivă a profesorului universitar nu doar ca autor de studii critice ci și de literatură (un argument s-ar afla în corespondența scriitorului din dosar, de exemplu, scrisoarea trimisă lui Costache Olăreanu în 10.06.1984 în care mărturisește deschis pasiunea pentru creație și pentru experimentul nonficționalității: „mă atrage și mă interesează mult literatura care face incertă limita dintre ficțiune și autobiografie” (Ibidem, 2015).

Anunțăm așadar selectarea a treisprezece documente din dosarul de urmărire. Primul reprezintă nota unui informator, „Arbore N.”, o prezentare din 23.04.1966, favorabilă. Ciocârlie menționează doar câteva trăsături proprii surprinse în nota informativă: „sunt un om cu multă energie(!), nestăpânit de vicii, cam retras și cam "meditator". Nu mă interesează decât studiul.” (Ciocârlie: 2007) însă din documentul citat reținem următoarea prezentare: e „un element sociabil și serios și sânguincios. Are o înaltă cunoștință a răspunderii față de munca pe care trebuia să o îndeplinească(...) Unele observații se pot face cu privire la firea lui L.C., este în general „retras și meditator”. Deși este căsătorit și are și un copil, pare că nu-l interesează nimic altceva decât studiul.” Următorul document, o notă de la Inspectoratul județean Timiș, din 22 Apr.1986, către Serviciul VII Timișoara, conține indicații de luare a unor măsuri în privința scriitorului. Documentul este citat ca atare, fără interpretări sau comentarii: „ne interesează comportamentul acestuia la domiciliu, relații și legături. Investigațiile să fie extinse și asupra părinților acestuia”.

Fila a treia este o notă din 18.06.1989 și face referire atât la prietenia cu Nicolae Manolescu cât și la scrisoarea de protest pregătită împreună. Observațiile sunt acelea că scriitorul Livius Ciocârlie din Timișoara „continuă să se mențină pe o poziție ostilă față de politica culturală promovată în țara noastră; intenționează, sub influența criticului literar Manolescu, Nicolae, să întreprindă acțiuni ostile, contestatate, fiind de acord cu „scrisorile de protest”, semnate de scriitorii Mircea Dinescu, Dan Deșliu din Capitală și cu scrisoarea „celor 7 scriitori” în apărarea susnumiților.” (Ciocârlie, 2008: 390). Comentariul scriitorului despre această problemă, de altfel una dintre cele mai importante din dosarul său, se oprește la relația cu Nicolae Manolescu de care s-ar părea că securiștilor le-ar fi fost „foarte frică”. El își amintește că, în calitate de coordonator al cenaclului studentesc „Pavel Dan”, obișnuia să invite diverse personalități la Casa Universitarilor cum ar fi Alexandru Paleologu, Petru Creția, Marian Papahagi, Ion Pop ș.a. Notează scriitorul: „când l-am invitat pe Nicolae Manolescu, au luat foc. Pentru ca suspectul să fie bine „încadrat” oriunde s-ar duce, i se consacră un întreg plan de măsuri. Ultima, scrisă de altă mână, rezolvă problema în felul cel mai simplu: acțiunea (conferința) se suspendă. Ceea ce s-a și întâmplat. Iar pentru a se preîntâmpina alte asemenea năzbâtii, se ia hotărârea să fiu bârfit în așa fel, încât Manolescu să-și piardă încrederea în mine.” (Idem, 2007). Un element important pe care ni-l oferă relectura și apoi interpretarea documentelor prin confruntarea cu propriile amintiri ori note din jurnal relevă omisiunea unor discuții relevante pentru soarta regimului comunist de mai târziu. De exemplu, discuția purtată cu Nicolae Manolescu, la el acasă, despre cum vor proceda în privința scrisorii inițiate de Mircea Dinescu a fost înregistrată, la fel și o altă discuție, purtată la două zile diferență, în casa scriitorului, „cu un tovarăș venit special de la București” dar lipsește din dosar fraza rostită de acea persoană : „ne vom mai întâlni tovarășe profesor peste câteva luni și veți recunoaște că nu era nevoie de astfel de acțiuni”. Observația lui Livius Ciocârlie este justă, nu se poate ca la câteva luni înaintea căderii regimului să fii avertizat că acțiunea ta de protest împotriva regimului va fi fost inutilă și să deduci că ar fi doar o coincidență: „Cum a rostit-o la sfârșitul lui 1988, în perspectiva celor ce aveau să urmeze, fraza nu pare lipsită de interes. Asta, cu atât mai mult cu cât îi spusese lui Nicolae Manolescu - iar această previziune n-a fost omisă din transcrierea înregistrării - că, probabil, securiștii se gândeau la ce s-ar fi întâmplat cu ei dacă Ceaușescu ar fi dispărut (c-avea să le meargă și mai bine n-am prevăzut).” Altă vizită trecută cu vederea de notele din dosarul de urmărire este cea a adjunctului Securității locale care, în ziua următoare, s-a prezentat la scriitor acasă și i-a cerut să nu mai spună că nu cunoaște proiectul lui Dinescu, fiindcă ei știu ceea ce discutase cu Manolescu. Cum pot fi interpretate și justificate aceste omisiuni? Au fost ele făcute cu vădită intenție?

Un alt moment important din dosar este acela al primirii unor epigrame considerate subversive („în epigrame se fac referiri nefavorabile de natură politică”). Conform raportului informativ din 10 noiembrie 1988 scriitorului i s-a cerut o declarație despre o serie de epigrame primite în perioada 1987-1988 de la o persoană care s-a semnat sub pseudonimul D.Ivan. S-ar părea, din nota informativă anexată, din 9.05.1988, conform sursei „AD”, că Ciocârlie „le-a văzut (...) dar autorul nu-l cunoaște și nici nu bănuiește cine este”.

Următoarele două documente sunte note ale surselor „Șerbu” și „Alf Dorian” care se referă la prezentarea favorabilă a lui Ciocârlie într-o emisiune la Europa liberă. De asemenea, ele amintesc de discuțiile purtate despre curentul postmodernist, în care s-ar părea că scriitorul se încadrează, ca un promotor al acesteia. Alte două note informative oferă detalii despre conferința lui Al.Paleologu despre „Memorie și memorii” la cenaclul „Pavel Dan” condus de Ciocârlie la Casa Universitarilor.

Fila a noua revine la pregătirea scrisorii de protest. Discuția telefonică purtată cu N.Manolescu din 14 noiembrie 1988 este jumătate transcrisă, jumătate parafrazată. Rezumând, aceștia discută despre cine ar trebui să fie autorul scrisorii, Paler sau Dinescu, dar

și despre posibili semnatari precum și unde va fi trimis documentul pentru a avea impactul scontat.

Următoarea notă este și una dintre cea mai șocantă pentru scriitor, dovedind numărul mare de oameni din sistem implicați. Securitatea s-a mobilizat se pare astfel încât și în vacanța de la Herculane, Ciocârlie și familia să fie supravegheați. Se informează că „obiectivul a fost încadrat informativ și a fost lucrat și prin intermediul mijloacelor TO portabile cu intermitență, însă caracterul discuțiilor purtate a fost numai de natură familială, iar cea mai mare parte a orelor din zi numitul l-a petrecut în camera 801 unde au fost cazate cele două fiice ale sale, Corina-Ioana și Alexandra.” (Ciocârlie, 2008: 405)

Se remarcă de asemenea nota de analiză din 20.01.1989 care argumentează urmărirea lui Ciocârlie : „prevenirea activității ostile”. Un alt document inserat, nemenționat în articolul critic din revista 22, este interviul acordat unui student cu titlul „ Omul nu și-a pierdut niciodată inocența pentru că n-a avut-o nicidecum”.

Fila 13 din Addenda datează din 25 martie 1989, și este o notă care reia problema scrisorii pregătite cu Nicolae Manolescu. Însă prezintă și aspecte ale arestării poetului Mircea Dinescu. Discuția celor doi se îndreaptă, în final, către slăbiciunile și teama angajaților Securității, după cum observă Manolescu: „Un fâlfâit, așa, amenințări fără consecință! După cum s-ar putea să fie realmente proști! Pentru că cei care fac aceste anchete, uite dovada pe linie de partid, sunt de fapt niște proști, adică ei nu mai oameni de mare nivel la partid!” (Ibidem, 422)

Parcurgerea celor trei dosare aflate în arhiva CNSAS ne oferă poate repere asupra realității vieții unui scriitor în perioada comunistă, detalii despre mediul ce poate influența, de ce nu, și actul scriiturii. Poate de aceea scriitorul alege polifonia ca strategie de construcție a acestui jurnal. Prin notele informatorilor, corespondența transcrisă sau discuțiile telefonice stenografiate, descoperim informații „din interior”, date suplimentare despre procesul de creație sau despre prietenii (un exemplu doar, schimbul de scrisori cu membrii Școlii de la Târgoviște: Radu Petrescu, Mircea Horia Simionescu și Costache Olăreanu ori cu oameni importanți ai criticii literare: Eugen Simion, Nicolae Manolescu, Mircea Zăciu ș.a.) Livius Ciocârlie, un scriitor care și-a citit dosarele de urmărire, la fel ca mulți alții, optează să-și exprime un punct de vedere mai întâi într-un articol analitic, în care enumeră succint faptele sale de „bravură”, explicând motivul pentru care, în final, el se consideră o parte componentă a rezistenței anticomuniste într-o formă pasivă: „Mai întâi ce am îndrăznit: am refuzat repetatele propuneri de a intra în Partid, mi-am retras în două rânduri câte o carte de la editură ca să nu fiu nevoit să-l citez pe Ceaușescu (barem de două ori, ca glumele în conferințele Junimii: una la început și una spre sfârșit), n-am acceptat să fiu informator și nici să cer Europei Libere să nu-mi mai pomenească numele. Atât. Rezistență pasivă, cum ar veni.”(Ciocârlie, 2007). Apoi concepe o anexă panoramică pentru un jurnal intim ce surprinde perioada comunistă în ultimele decenii, atrăgând atenția cititorului de existența mai multor realități pe care le-am putea trăi, iată, simultan!

BIBLIOGRAFIE:

ACNASAS(Arhiva Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității), *Dosar de Urmărire Informativă* nr.3548, cota I 143048/ 1-3, vol.1-3

CIOCÂRLIE, Livius, *Dosarul* în revista 22, nr.906, 2007

CIOCÂRLIE, Livius, *Cu dinții de lână. Jurnal 1978–1983*, Editura Humanitas, București, 2008

ȚĂRĂU, VIRGIL, coord., *Învățând istoria prin experiențele trecutului: Cetățeni obișnuiți supravegheați de Securitate în anii '70- '80*, Editura CNSAS, București, 2009

Acknowledgement: Această lucrare a fost cofinanțată din Fondul Social European prin Programul Operațional Sectorial pentru Dezvoltarea Resurselor Umane 2007–2013, *Cod Contract: POSDRU/159/1.5/S/140863, Cercetători competitivi pe plan european în domeniul științelor umaniste și socio-economice. Rețea de cercetare multiregională (CCPE).*